

פסיקת הלכה בסוף זמן אכילת חמץ ניג ע"א "אמר רב" - ע"ב "פסידי לגמרי"

רב נחמן פוסק בשם רב שהלכה כרבי יהודה, שסוף זמן אכילת חמץ בשעה הרביעית. הגמרא מחפשת סיוע לפסיקת ההלכה. בתחילה היא מבררת מדוע לא פסק כר"מ וכרשב"ג. לאחר מכן מנסה להוכיח מברייתא שעוסקת בביעור תרומה, אך קובעת שלא ניתן להסיק ממנה לעניין סוף זמן אכילת חמץ חולין. לבסוף מובא הוכחה שרבי בפירוש פסק כרבי יהודה.

תוך כדי הדיון הגמרא מביאה את פסקו של רבי שהורה ליוחנן חקוקאה למכור את הפיקדון שהופקד אצלו, ורב יוסף מנסה להוכיח את המקור לפסק מדעת רשב"ג במשנה ואביי דוחה זאת.

<p>רבי נחמן בשם רב: הלכה כרבי יהודה, שבשעה החמישית תולין, לא אוכלים חמץ אך מותר בהנאה להאכילו לבהמה.</p>	<p>משנתנו</p> <p>רבי מאיר אומר: אוכלים כל חמץ וְשׁוֹרְפִין בְּתַחֲלַת שָׁשׁ. רבי יהודה אומר: אוכלין כל ארבע ותולין כל חמץ (לא אוכל ולא שורף, כיוון שמותר לבהמה באכילה) וְשׁוֹרְפִין בְּתַחֲלַת שָׁשׁ... רבן גמליאל אומר: חולין נאכלין כל ארבע, ותרומה כל חמץ (כל עוד לא נאסרת התרומה באכילה מדאו' יש לאוכלה ואסור להפסידה בידיים), וְשׁוֹרְפִין בְּתַחֲלַת שָׁשׁ.</p>
<p>רבי לרב נחמן: מדוע לא פסקת שהלכה כרבי מאיר, הרי "הלכה כסתם משנה", והמשנה בפרק ב' פסקה שבזמן שאסור באכילה גם אסור בהנאה (וממילא אסור להאכיל את בהמתו), וזו דעתו של רבי מאיר ש"אוכלים כל חמץ" כיוון שעד סוף השעה החמישית מותר החמץ בהנאה (לדעת רבי יהודה בשעה החמישית נהנה ואינו אוכל)?</p>	<p>משנה פסחים כא ע"א</p> <p>כל שעה שמוותר לאכול מאכיל לבהמה לחיה ולעופות ומוכר לנכרי ומותר בהנאתו.</p> <p>גמרא שם</p> <p>מייתור המילה "מותר" מובן שבשעה שאסור לאדם (ישראל) לאכול חמץ יש אדם אחר (כהן), שמותר לו לאכול חמץ. משמע שדעת המשנה היא כרשב"ג שמחלק בין זמן אכילת חמץ חולין לאכילת חמץ תרומה (ובשעה הזו מותר להאכיל).</p>
<p>המשנה בפרק ב' איננה "סתם משנה", אלא היא דעתו של רשב"ג (מתוך דיוק המשנה הוברר שזו אינה דעת רבי מאיר).</p>	<p>ברייתא</p> <p>ארבעה עשר (ערב פסח) שחל להיות בשבת מבערין את הכל (החמץ) מלפני השבת, וְשׁוֹרְפִין תְּרוּמוֹת טְמֵאוֹת תְּלוּיוֹת (ספק טהורות ספק טמאות) וטהורות, ומשירין מן הטהורות מזון שתי סעודות כדי לאכול (ארוחת ערב שבת וארוחת שבת, ולא אוכל סעודה שלישית כיוון שאסור לאכול קודם הפסח מן המנחה ולמעלה) עד ארבע שעות דברי רבן אלעזר בן יהודה איש ברתותא שאמר משום רבי יהושע.</p>
<p>רבי לרב נחמן: מדוע לא פסקת שהלכה כרשב"ג, כיוון שהוא הכיר את דעות התנאים ר"מ לר"י והכריע כאחד מהם ונחשב כמצטרף לאחד מהצדדים להיות "יחיד ורבים הלכה כרבים" (רשב"ג פסק בחמץ חולין כר"י, ובחמץ תרומה כר"מ).</p>	<p>אמרו לו: טהורות לא ישרפו (שלא הגיע זמן שריפת חמץ), שְׁמָא יִמְצְאוּ לֶהֱן אוכלין (אורחים כוהנים שיאכלו או להאכיל את כלבי הכוהנים ואל יפסיד את התרומה בידיים)! אָמַר לֶהֱן: כָּבֵד בְּקִשׁוֹ וְלֹא יִמְצְאוּ. אמרו לו: שְׁמָא חוץ לחומה לנו (הכוהנים ישנו בערב שבת במלון בתוך תחום שבת ויבואו ויאכילם את התרומה). אָמַר לֶהֱם: לְדַבְרֵיכֶם (שיש לחשוש לכל דבר) אָף תְּלוּיוֹת לֹא יִשְׂרְפוּ, שְׁמָא יָבֵא אֱלֵיהוּ וְיִטְהַרֵם (באומרו שלא נגע בהן טומאה וכהן יוכל לאוכלם). אָמַרוּ לוֹ: (עסקינן בשבת שהיא ערב פסח) כָּבֵד מוּבְטָח לֶהֱן לְיִשְׂרָאֵל שְׂאִין אֱלֵיהוּ בָּא לֹא בְּעֶרְבֵי שְׁבֻתוֹת וְלֹא בְּעֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים מִפְּנֵי הַטּוֹרָח (שעל ישראל לעסוק בצרכי השבת וחג, ואלוהו לא יבוא בזמן זה כדי שלא יתעסקו עימו).</p> <p>אָמַרוּ: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁקִּבְּעוּ הַלֵּכָה כְּרַבִּי אֱלֵעָזָר בֶּן יְהוּדָה אִישׁ בְּרִיתוֹתָא שְׁאָמַר מִשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ.</p>
<p>ר"מ ור"י לא הזכירו בדבריהם כלל את החילוק בין חמץ חולין לחמץ תרומה ואין אזכור לכך (אחרת היה כתוב במשנה "רבי מאיר אומר: אחד חולין ואחד תרומה כל חמץ..."), משמע שרשב"ג לא הכריע ביניהם ודעתו אינה נחשבת כ"מכריע", אלא רשב"ג לא הסכים לדעותיהם ואמר את דעתו כדעה שלישית.</p>	
<p>מסוף הברייתא משמע שנקבעה הלכה כרבי אלעזר בן יהודה, וברייתא של הברייתא פסק ראב"י שמותר לאכול עד ארבע שעות, גם חולין וגם תרומה, כדעתו של רבי יהודה!</p>	
<p>רב פפא בשם רבא: דברי רבי אלעזר בן יהודה מכוונים לזמן שריפת תרומה בלבד, אך אין דבריו מוסבים כלל לסוף זמן אכילת חולין.</p>	

רבין בר רב אדא

אמר רבין בר רב אדא: מעשה באדם אחד שהפקיד דיסקיאה (שני שקי עור) מלאה חמץ אצל יוחנן חקוקאה ונקבנה עכברים והיה חמץ מבצבץ ויצא (החמץ נופל מהשק ונחסר). ובא לפני רבי (לשאל האם למכור את החמץ בזמן שהוא אסור בהנאה, מצד אחד הפקדון נחסר כל הזמן, מצד שני ערך החמץ בערב פסח נמוך והמכירה תפגע בערך הפקדון), שעה ראשונה, אמר לו: המתן (שמה יבואו הבעלים ויאכלו את החמץ). שנייה, אמר לו: המתן. שלישית, אמר לו: המתן. רביעית, אמר לו המתן. חמישית, אמר לו: צא ומוכרה בשוק.

ברייתא

[פרוטות מנחושת מחלדות עם הזמן, לכן גבאי צדקה ממירים אותן למטבעות כסף כדי שערך הכסף לא ייפגע] גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן (כדי להימנע ממראית עין שהם פורטים בשער מטבע לטובתם). גבאי תמחוי (שאוספים אוכל לעניים) שאין להם עניים לחלק (להם את האוכל) מוכרין לאחרים (את האוכל) ואין מוכרין לעצמן (מפני החשד), משום שנאמר "והייתם נקיים מה' ומישראל" (אדם צריך להיות נקי כלפי אלוקים וגם בעיני ישראל).

רבי פסק ליוחנן חקוקאה שימכור את פקדון החמץ בשעה החמישית לנוכרים, כיוון שבשעה החמישית החמץ מותר בהנאה ואסור ליהודים – משמע שרבי פסק כרבי יהודה!

רב יוסף: רבי בפסיקתו התכוון שימכור יוחנן חקוקאה את החמץ ליהודים, כשיטת רבי מאיר שמתיר חמץ בשעה החמישית (אע"פ שיכול הבעלים להגיע באותו זמן ולאכול את החמץ, אך אם לא ינסה למכור אותו בשעה החמישית לא יהיו לו קונים בשעה הבאה).

אבי: לא ייתכן להעמיד שהכוונה למכור לישראל, כי אם כך רבי יכל לומר ליוחנן חקוקאה לאכול בעצמו את החמץ, ולשלם את מחירו לבעלים (במקום לטרוח ללכת עם החמץ למוכרו בשוק)

רבי לא יכל לפסוק ליוחנן חקוקאה לאכול את החמץ כיוון שנראה כמערים למכור לעצמו בזול את החמץ בפקדון, כפי שגבאי צדקה ובעלי תמחוי אינם עושים מעשים שנראים לאחרים כניצול הצדקה תחת ידיהם.

רב אדא בר מתנה לרב יוסף (שהיה חולה ושכח תלמודו): בפירוש אתה אמרת לנו שרבי אמר "צא ומוכר לנוכרים, כדברי רבי יהודה". מוכח שרבי פסק כרבי יהודה וכדברי רב נחמן.

רב יוסף: המקור של רבי לפסיקתו למכור את הפקדון שנחסר מתבסס על דעתו של רשב"ג.

אבי: לכו"ע כשהפירות נחסרים יותר מהאופן הרגיל יש למוכרם, בוודאי בנידון דידן שהפקדון חמץ ויאבד לגמרי בגלל שנאסר בהנאה לאחר הפסח.

המפקיד פירות אצל חבירו אפילו הן אבודין (מתקלקלים על ידי עכברים או ריקבון) לא יגע בהן (השומר). רבן שמעון בן גמליאל אומר: מוכרין בבית דין (בפיקוחם, להבטיח שהשומר מוכרם במחיר ראוי) מפני השבת אבידה (כדי לקיים את מצוות השבת אבידה ולהחזיר למפקיד את כספו לפני שיתקלקל לגמרי).

רבה בר חנה בשם רבי יוחנן: המחלוקת עוסקת בפירות שבאופן טבעי נחסרים כל הזמן, אבל אם נחסרים יותר מהרגיל לכו"ע מוכרם ע"פ בית דין.

משנה ב"מ לח ע"א

גמרא שם